

Приемна грижа

Здравейте,

От месец октомври тази година Институт по социални дейности и практики издава виртуален бюлетин, който ще се публикува на страницата на ИСДП.

В петте си рубрики – Теория, Практика, Актуално, От света и Колаж Хайд Парк – бюлетинът ще отразява предизвикателствата, пред които е изправена приемната грижа в България и каква е практиката по света; ще представя изследвания и научни доклади, ще търси мнението на специалистите, на ангажираните и на любопитните. Във всеки брой ще дадем възможност за представяне и на организации и центрове, предоставящи услугата приемна грижа.

В първия брой на бюлетина ще ви представим Националния ресурсен център по приемна грижа и неговата дейност. Ще ви запознаем с екипа на Областния център по приемна грижа – град Велико Търново, както и с добри практики от Франция.

Бюлетинът е отворен за всякакви идеи и мнения. Всички, които желаят да пишат, могат да изпращат материали на адрес: resourcecentre@sapibg.org.

Приятно четене!

От екипът на Национален ресурсен център по приемна грижа

СЪДЪРЖАНИЕ

...❖ ДА ВИ ПРЕСТАВИМ...

НАЦИОНАЛЕН РЕСУРСЕН
ЦЕНТЪР ПО ПРИЕМНА ГРИЖА
ОБЛАСТНИТЕ ЦЕНТРОВЕ
ПО ПРИЕМНА ГРИЖА –
ГР. ВЕЛИКО ТЪРНОВО

...❖ СТАРТЪТ...

ОБУЧЕНИЕ НА
ПРОФЕСИОНАЛИСТИ –
ОБУЧИТЕЛИ НА КАНДИДАТИ
ЗА ПРИЕМНИ РОДИТЕЛИ,

...❖ АКТУАЛНО...

РАЗВИТИЕ НА ПРИЕМНАТА
ГРИЖА ДО МОМЕНТА

...❖ ОТ СВЕТА

...❖ ТЕОРИЯ

ПРИЕМНАТА ГРИЖА –
ПРАКТИКАТА ВЪВ ФРАНЦИЯ

Тема на следващия брой е „Смисълът на приемната грижа“.

Очакваме да споделите с нас вашите въпроси и опита ви, както и материали от теорията и практиката на приемната грижа.

Бюлетинът е отворен за всякакви идеи и мнения. Всички, които желаят да пишат, могат да изпращат материали на адрес: resourcecentre@sapibg.org.

Да ви представим

НАЦИОНАЛЕН РЕСУРСЕН ЦЕНТЪР ПО ПРИЕМНА ГРИЖА

Институт по социални дейности и практики (ИСДП) стартира работата си по развиване на Национален Ресурсен център по приемна грижа.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа и партньорство с UNICEF. Партньори в изпълнението на дейностите са Международна социална служба, сдружение „Самаряни“ и организации с опит при предоставяне на услугата приемна грижа и обучения на професионалисти.

Продължителността на проекта е 20 месеца: **стартира на 17 май 2010 и приключва на 31 декември.**

В дългосрочен план проектът има **за цел** високо качество на приемната грижа и по-добро качество на живот на децата, настанени в приемна грижа; гарантирана методическа помощ за лицата, предоставящи услугата приемна грижа и съпътстващите услуги.

Очакваното увеличаване на броя на приемните семейства в страната сериозно поставя въпроса как се гарантира качеството на услугата приемна грижа. Разработването на Ресурсен център отговаря на необходимостта от *качествено обучение на бъдещите обучители и специалисти, подкрепящи кандидатите за приемни семейства.* Методологията за предоставяне на услугата е добра основа за стандартизация на практиката в цялата страна по отношение на отговорностите на участниците и за гарантирането на цялостност и завършеност на процеса, но сериозен все още остава проблемът, отнасящ се до подготовката на специалисти, които да отговарят за подбора, оценката и обучението на кандидатите за приемни родители и последващата помощ за тези кандидати.

Ресурсният център ще провежда обучение на бъдещите обучители на кандидати за приемни семейства. Качеството на това обучение гарантира и качеството на предоставяната услуга.

Ресурсният център в рамките на проекта ще предлага и други форми на професионална помощ за лицата, предоставящи приемна грижа – супервизия, консултиране по казуси, осигуряване на методически материали.

Ресурсният център ще бъде звено, обединяващо всички, които са свързани с предоставянето на услугата приемна грижа, а също така ще насърчи създаването на мрежа от специалисти и обмяна на опит за различните етапи от предоставянето на приемната грижа.

Ресурсният център ще осъществява периодичен анализ на проблемите и трудностите в предоставянето на приемна грижа, на положителния и отрицателния опит, както и на изследвания с цел подпомагане на процеса на развитие на тази услуга на местно и национално ниво.

Задачите, които си поставяме са:

- Уеднаквяване на практиките за обучение на кандидати за приемни семейства
- Повишаване на качеството на услугата и уеднаквяване на критериите за нейното предоставяне
- Оказване на методическа подкрепа на доставчици от цялата страна за предоставяне на услугата приемна грижа с високо качество
- Създаване на мрежа от специалисти от правителствени и неправителствени организации
- Популяризиране на добрите практики и промяна на нагласите в обществото

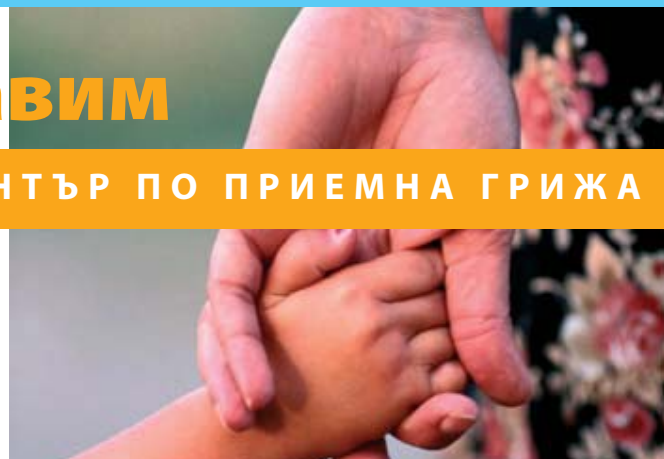
Екип за предоставяне на услугите:

- Качеството на услугите, предлагани от Ресурсния център, се гарантира от сформирания **Експертно-методически съвет**, който ще определя политиката на Центъра и ще одобрява учебните планове и програми. В Съвета участва всяка от партньорските организации със свой представител, който има компетентност в областта на обучението и методическата работа. Включени са и представители на организации, които имат опит в предоставянето на услугата приемна грижа;
- В рамките на проекта ще бъдат проведени учебни курсове, чиято цел е да подготвят професионалисти, обучаващи кандидати за приемни родители. След експертен анализ на действащи програми по отношение съдържанието на обучението, методиката на преподаване, организацията и предлагането, в рамките на проект „Развитие на приемната грижа в България“ бе разработена учебна програма. Тя се основава на компетенциите, необходими за извършване на дейностите на приемния родител. Нейни автори са доц. д-р Нели Петрова-Димитрова, Весела Банова, д-р Любомир Жупунов, д-р Надя Стойкова, Соня Владимирова, Гургана Георгиева, Диана Русева, Кристина Иванова, Теодора Павлова, Мария Стойчева и Татяна Кючукова..

На този етап Ресурсният център е виртуален. Обученията се предоставят на място за заявителите. Можете да заявите обучение на адрес:

resourcecenter@sapibg.org

За повече информация: 02/852 47 13
0894 41 23 68

В няколко поредни броя на бюлетина ще ви запознаем с **областните центрове по приемна грижа в страната**. При избора за поредността на представяне решихме водеща да е утвърдената справедливост на азбуката. :)

Велико Търново

„Нашият център е открит през есента на 2009 г. по проект „Разширяване модела на приемната грижа в България“, финансиран от UNICEF и реализиран от Международна социална служба – България в партньорство с Община Велико Търново.

Екипът се състои от един социален работник – Даниела Тасева, и трима психолози – Десислава Попова, Десислава Енчева и Николай Христанов.

Наша обща цел е да променим нагласите на обществото спрямо бъдещето на децата, лишени от родителска грижа, и да намерим колкото може повече семейства, готови да помогнат на тези деца. Поставената пред нас задача не е лесна, защото на територията на областта има над 800 деца, настанени в институции. Сто защо се опитваме да информираме максимално много хора както на територията на града, така и в десетте общини в Област Велико Търново за това какво е приемната грижа. Организирахме срещи с много и различни групи – безработни; колеги, работещи в сферата на помагачите професии; учители и др. За да стигнем до потенциалните кандидати за приемни родители провеждаме различни информационни събития: оповестяваме час и място на което всеки, интересуващ се от грижата за деца, лишени от родителска подкрепа може да получи повече информация от нас; провеждаме концерти под надслов „Едно семейство за детска усмивка“ с участието на различни групи деца от Домове, детски градини, училища; форум-театър, свързан с темата „Приемна грижа“. Сесии форум-театър сме провели в гр. Дебелец, гр. Горна Оряховица, гр. Тополски Тръмбеш, гр. Лясковец.

Нашият екип е готов да предоставя информация на всеки, желаещ да научи повече за приемната грижа, условията и процедурата за кандидатстване и изискванията към кандидатите. Стремим се в разговорите с потенциални кандидати да разберем техните настроения, чувства и желания.

В случаите, в които семейството вземе решение да кандидатства за приемно, то преминава обучение в група заедно с други кандидати. За тези обучения ние използваме интерактивни подходи – ролеви игри, казуси по реални случаи, работа в малки групи, дискусии, прожекция на филми, представящи българския опит в приемната грижа, за да ги направим не само полезни, но и интересни. Всеки кандидат-приемник получава и комплект печатни материали с най-важната информация.

Наша цел в процеса на проучването на кандидатите е не само да ги опознаем и да преценим техните умения и качества, но и да създадем с тях отношения на доверие и взаимно уважение. Това ни помага много да подкрепяме одобрените приемни родители при опознаването, настаняването, отглеждането и раздялата с децата.

В целия процес на работа по приемна грижа екипът на Областен център по приемна грижа си партнира с Центровете за обществена подкрепа в гр. Б. Търново, гр. Топски Тръмбеш, гр. Павликени, и с Центъра за социална рехабилитация и интеграция в гр. Лясковец.

До сега нашият Център е провел обучение на две групи кандидати за професионални приемни родители и в момента се обучават още желаещи. Като цяло опитът ни показва, че хората в България все още трудно приемат идеята за приемната грижа с всичките и условия и изисквания. Но най-труден за възприемане се оказва моментът на раздялата с приемното дете. Затова наша задача е да успеем

добре да подготвим хората, решили да се заемат с тази благородна кауза за този момент, който не е лек за никого.

Разбира се, процесът на отглеждане на едно приемно дете е свързан не само с трудни моменти. Радостно е да виждаш как децата се променят и порастват пред очите ти. Когато детето се настани при своите приемни родители, то се запознава с техния свят, научава хиляди неща, най-важното от които е че има някой, който ще го прегърне, когато е тъжно и ще се радва, когато то се смее.

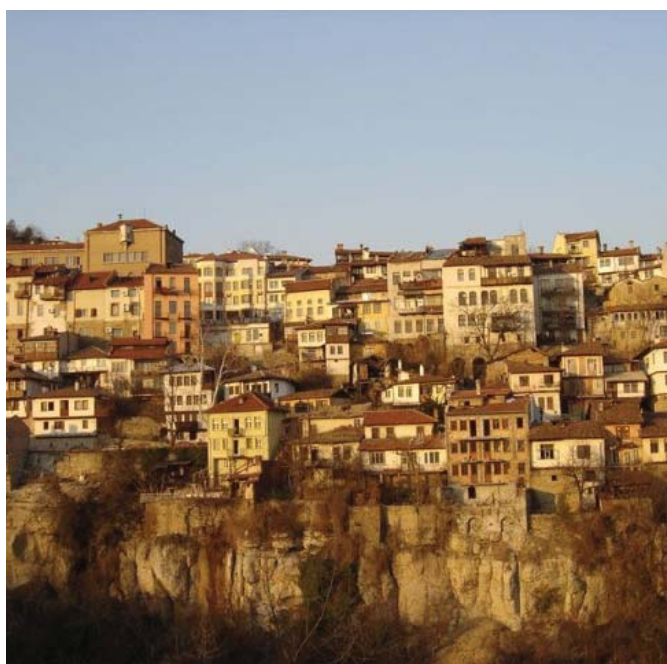
**Областен център по приемна грижа
се намира в гр. Велико Търново,
кв. "Бузлуджа",
ул. "Г. Измирлиев" № 15,
вх. А, ет. 2, ап. 4.**

**Можете да се свържете с нас от
понеделник до петък (8.30–17.30 часа)
на тези телефони:
062/ 67 02 39; 0895/ 66 22 84**

Очакваме Ви!"

от екипа на областен център по приемна грижа Б. Търново

Стартът...

Първото обучение на професионалисти – обучители на кандидати за приемни родители, се проведе в две сесии: от 17–28 май в хотел Родопски дом, град Чепеларе и в периода 14 – 30 юни 2010 г. във Велико Търново.

В обучението участваха част от екипите от Областните центрове по приемна грижа в страната – София, Перник, Смолян, Шумен, Габрово, Велико Търново и представители на Сдружение „Самаряни“.

Социални работници и психолози приложиха интерактивните методи на обучение под методическото ръководство на специалисти в областта на детското развитие, грижата за деца с увреждания, подготовката и подкрепата на приемни родители при напасването, опознаването, настаняването и ежедневната грижа за приемните деца.

Обучението водиха:

Весела Банова и доктор Любомир Жупунов

Модул „Връзки и раздели“, „Посрещане на детето“, „Ранно детско развитие“, „Юношество“

д-р Надя Стойкова – Модул „Посрещане на детето“ ,
доц. д-р Нели Петрова-Димитрова – Модул „Професионализация“

Соня Владимирова – Модул „Деца с увреждания“; **Кристина Иванова** – Модул „Позитивно възпитание“

На 01 и 02. юли 2010 г. се проведе и работна среща в град Велико Търново с партньорите по проекта „Разширяване на модела за приемна грижа в България“ - представители на УНИЦЕФ за България, МСС, ИСДП, отделите за закрила на детето, регионални дирекции социално подпомагане, представители на АСП.

Представиха се всички областни центрове по приемна грижа, техните постижения и затруднения. В работни групи се обсъдиха трудностите по реализирането на проекта и предложения за промени в нормативната уредба.

Актуално...

Развитие на приемната грижа до момента – количествени данни, предоставени от Областните центрове по приемна грижа в страната.

	Кандидат-приемни семейства	Утвърдени семейства	Настанени деца
Велико Търново	13	3	0
Перник	6	1	0
Смолян	4	8	6
София-град и област	6	1	0
Стара Загора	16	20	17
Търговище	14	40	33
Шумен град и област	26	52	45
Габрово	15	6	1
Общо	100	131	102

Приемната грижа – практиката във Франция

доц. д-р Нели Петрова-Димитрова

(пълният текст на статията “Практика и теоретични референции на приемната грижа” е публикуван в сп. “Педагогика”, год.XIX, брой 4 / 2010 год.)

Целта на тази статия е да изследва връзката между теория и практика в една специфична сфера – развитието на приемната грижа. Методиката на проучването обхваща проучване на конкретен случай, на деца и на институция, включено наблюдение в Център за приемна грижа в период от 12 дни по 8 часа; интервюта с членове на екипа и представители на отделните професии, анализ на професионалната документация, сравнителен анализ с практиката в България и проучване на литературни източници. За изследователски казус е приет случаят на един център по семейно настаняване във Франция.

Ще представя и анализирам дейността в един Център за семейно настаняване, като се надявам да съумея да предам значението на теоретичната основа за изграждането на добра практика – споделена концепция, ясна методология, общ професионален език, екипен подход. Втората задача, която си поставям, е да предложа теоретична дискусия за концепцията, върху която се извършва реформата в грижите за деца у нас и в частност развитието на приемната грижа.

За приемна грижа у нас се заговори интензивно след 2000 г., когато започна да се изгражда системата за закрила на детето и по-скоро под натиск откъдето се прие като приоритет на социалната ни политика деинституционализацията на грижите за деца, настанени извън своето родно семейство. Дълги години педагогическата наука у нас обосноваваше предимствата на колективното отглеждане на децата и се оказва „неподготвена“ да подкрепи този процес, да му даде смисъл и значение. Ценността на семейното отглеждане на детето не беше достатъчно обществено призната, за да стане основа на дебата за правата и интересите на детето, за които трябваше да говорим отново по по-скоро политически причини¹. Според мене, неудачите на продължаващата реформа в областта на благосъстоянието и грижите за децата в нашата страна се дължат и на отсъствието на споделена теоретична основа, на подкрепа от страна на науката. Вероятно за това (или обратното) продължава да битува като неоспорим изразът „Едно е теорията, друго е практиката“. В действителност добрата практика „иска“ добра теория, която е в основата на разбирането и желанието да се осъществят действително някакви промени.

1. Обща характеристика на приемната грижа във Франция

Приемната грижа във Франция има дълга история и следва да се разглежда в контекста на разбирането на най-добрия интерес на детето и на правата на семейството. Общата концепция, залегнала и в законовите промени от 1977, 1995, и 2002 г., насочени основно към нейното професионализиране, е че приемната грижа в много по-голяма степен отговаря на интересите на децата, чиито родители не успяват да полагат добра грижа за тях, отколкото осиновяването. Във Франция прилагането на мерки за закрила към децата, които предполагат извеждане от семейството, се прилагат, но без сериозни последици за родителските права. Прилагането на осиновяване без съгласие на родителите е практически невъзможно. В този смисъл приемната грижа функционира като услуга за „дородителстване“, за асистиране на родното семейство за кратък или продължителен период от време. Наименованието на професията фамилен асистент показва това *разбиране на приемна грижа, не като алтернатива на родното семейство, като заместваща грижа, а като допълваща, асистираща, като услуга по-скоро за семейството, отколкото за детето.*

Аргументите са:

- запазването на родните връзки;
- познаването на корените, приемането на семейството такова каквото е;
- едновременно с това осигуряване на семейна грижа.

Усилията на социалните служби са насочени към подкрепа на детето да се конструира между двете семейства, да изгради връзки на роднинство със своите родители и връзки на привързване и близост с приемното семейство. Големи усилия се полагат и за подкрепа на родното семейство в поддържане на връзките с тяхното дете, усилия, базирани на разбиране, на уважение, не на обвиняване на семейството. В идеалния случай детето би следвало да се върне в своето семейство, като запази добра връзка със своите приемни родители. Практиката показва обаче, че настаняването в приемните семейства е по-скоро продължително и по-често до навършване на 18 години, а и с възможност до 21 година. Реално осиновяването се случва изключително трудно, дори когато родителите са дали съгласие и почти невъзможно, ако не са дали.

1.1. Приемната грижа – професия или кауза

Приемната грижа във Франция е само професионална², като аргументацията отново е за да е ясно за детето, че

1 Ратифицирането на Конвенцията на ООН за защита правата на детето

2 Le Guide des Assistentes familiales, L'ASSMAT, Juillet 2009

то е поверено на приемно семейство, което получава пари да се грижи за него, което не му е родно семейство. Задължителното отглеждане срещу получаване на заплата играе ролята на трети между детето и приемното семейство и пречи приемната грижа да се превърне в „тихо осиновяване“. Целта на приемната грижа е двойна – да помогне на детето да расте и да постигне баланс и да придружава детето в неговите отношения с родното му семейство. Професията семеен асистент е в класификатора на професиите. Тя е наследник на професията постоянен майчин асистент, но от 1995 г. майчин асистент е професия на родители, които предлагат дневна грижа за малки деца, обикновено на частни лица, т.е. като алтернатива на яслите.

1.2. Оценка на фамилните асистенти

Разрешение (агремен) за изпълнение на професията семеен асистент се дава от департаменталните власти, като оценката се извършва с участието на социалните служби за защита на детството и майчинството, на приемни семейства с продължителен стаж, на професионалисти. Оценката предвижда предоставяне на подробна информация (в стандартизиран формуляр), едно или две интервюта, едно или две посещения в дома на кандидатите. Тя е с продължителност четири месеца и възможност за удължаване до два месеца. Ако в този срок не се получи отговор, се стига до т.н. даване на агремен, чрез мълчливо съгласие. Зоните, които се проучват в оценката са мотивацията за приемна грижа, родителският и житейски опит, условията, които могат да бъдат предоставени на детето. Агременът е с продължителност от пет години, след което има процедура за обновяване. Контролът на професията се извършва от работодателите. След получаване на разрешение, фамилните асистенти кандидатстват за работа пред департамента или пред частни доставчици на тази услуга. В едно семейство се настаняват до три деца, в изключителни случаи четири. Възнаграждението се определя от властите на департамента и е различно в различните департаменти на страната. Освен възнаграждение, семейният асистент получава и средства за издръжка на всяко дете, отделно децата получават джобни, които не са незначителни. Децата получават също различни други бонуси като ваканции на море, на ски и пр. На възнаграждението и средствата за издръжка се гледа като на важен стимул за привличане на повече кандидати за приемни семейства, за да се избегне настаняване на деца в домове от интернатен тип.

1.3. Обучение на фамилните асистенти

При сключване на трудов договор започва обучението на семейните асистенти. Обучението е за сметка на работодателя. Задължителното обучение е в размер на 300 часа. Предоставя се от обучителни организации, обучителни центрове, основно в сферата на продължаващото обучение. В обучението се включват много практики от центровете за семейно настаняване, но обучението е поверено на професионални учебни центрове, не на доставчиците както е у нас³. Преди настаняване на дете се преминава през курс от 60 учебни часа, а останалите часове трябва да се вземат през първите три години на упражняване на професията. По желание на семейния асистент след тях може да се яви за получаване на национална професионална диплома за семеен асистент.

Обучението обхваща темите „Прием и интеграция на детето“ (140 учебни часа), изпитът е писмен и обхваща собствено професионално представяне, представяне на институцията, за която работи и наблюдения на реализацията на приемната грижа с теоретични референции. Втората тема е „Възпитателно придружаване на детето“ (60 часа), като изпитът е насочен към оценка на уменията за проучване и представяне на случай и капацитета на семейния асистент да участва за реализиране на институционалния проект. Третата тема е „Професионална комуникация“ (40 часа), върху която изпитът е устен, около 30 минутен разговор с комисията.

2. Проучване на случай - Център за семейно настаняване „Нузет?“, Монтжерон, Ил дьо Франсе.

2.1 Центърът в цифри

Центърът е структура на Червения кръст на Франция и от 1950 г. се управлява от Червения кръст. Първоначално е бил дом за деца от 0-3 г. и от 1973 г. предоставя семейно настаняване, т.е. приемна грижа. Центърът е с капацитет³ 125 деца от 0 до 21 г. Той обслужва основно един департамент (около 70% от всички деца, които са настанени) и от съседни на него са останалата част от децата. Причините за настаняване на децата в услугите на центъра са на първо място социални (около 25%), което означава липса на доходи на семейството, на подслон, на условия за живот като цяло. Сериозна група причини са свързани със заболявания и зависимости в семейството (около 25% от настанените деца). Настанените деца поради насилие в семейството съставляват около 20% от общия брой. Често причините за настаняване са повече от една, което е характерно за немалка част от децата, над 30%.

Продължителността на престоя е важна характеристика на настаняването и очертава характера на услугата – като по-скоро заместваща или по-скоро временна, допълваща грижа. Данните от последните пет години на институцията показват, че с най-честа продължителност е престоят на деца от една-до пет години, същевременно за близо 40% от децата тя е над пет години. Показателен също е фактът, че за почти половината от децата, напускащи приемната грижа, възрастта на напускане е над 16 години.

Средната възраст на фамилните асистенти е между 48-53 години, като най-младите са на 38 години и най-възрастните – на 65 годишна възраст. Всички са жени с различен етнически произход – френски, португалски, испански и пр. За 2009 г. на пет фамилни асистенти трудовият договор е прекратен⁴, като причините са основно професионални пропуски.

В центъра работят около 90 души – директор и заместник директор, административен персонал, един социален работник, четирима психолози на непълно работно време, специализирани възпитатели за малки деца, 10 референти (водещи случаи, които по образование са социални работници⁵) и 70 фамилни асистенти. Този екип се грижи 118 деца, на възраст от 0 до 21 години. Център-

3 В България обучението на кандидатите за приемни семейства се извършва от доставчици на социални услуги, не на образователни услуги, т.е. те следва да имат лиценз за услугата приемна грижа, не лиценз за обучителен център.

4 Професионалното становище, е че децата се настаняват в центъра за семейно настаняване, и той носи отговорността за тях. Грижата в приемното семейство е само част от общата грижа, за това центърът има определен капацитет.

5 В един от случаите фамилният асистент заедно с настането младо момиче вземат решение за аборт без да го консултират с екипа на центъра, което се смята за грубо нарушение от професионален характер.

рът работи всеки ден, без изключение от 9 до 19 ч., като през останалото време има осигурена връзка за спешни случаи. Финансирането се извършва от департамента и се определя на издръжка на дете на ден. От нея центърът плаща на персонала (включително на фамилните асистенти), цялостната издръжка на центъра, както и външни услуги за децата като психологическа консултация или терапия, и други. Понякога се налага децата да ползват и институционална грижа през седмицата, и само за уикенда са при фамилните асистенти, но независимо от това те получават цялото възнаграждение.

2.2. Концепция за работа на центъра

Настанените деца идват от семейства, които са най-малко психически уязвими, имат сериозни трудности да се справят със своя живот, често прекарват значителни периоди в психиатрични заведения. Децата, които са настанени понякога са току що родени, а понякога са прекарвали определен период от време в условия на трудности, което при тях се проявяват като трудности в съня, храненето, поведението. Почти винаги те са били в една или друга степен обект на лошо отношение, на малтретиране, на липса на сигурност, което ги прави уязвими. Настаняването в друго семейство не се възприема в концепцията на работа на екипа като прекъсване на връзките или като „спасяване на детето“, а като специфична възможност да се подкрепи конструирането на връзката с родното семейство.

2.2.1. *Подържането на връзката между детето и неговото семейство* е насочена към:

- преработване на чувствата, съпровождащи изоставянето доколкото е възможно;
- конфронтиране на идеализирания или демонирирания образ, който се изработва при отсъствието на реалността, чрез фантазиите, които раздялата с родното семейство подклажда у детето. Практиката показва, че след раздялата детето или идеализира отсъстващия родител или семейство, или ги демонизира. На мястото на тези фантазни образи, екипът се опитва да съдейства за изграждане на действителна връзка, основана на реалната ситуация, такава каквато е. Особено важно е в нея е да помогне на детето да сътвори символични опори, за конструирането на психиката си;
- търсене на възможност по-скоро за осъществяване на връзка, за намиране на връзка отколкото за търсене на източници на страдание. Стремехът на екипа е да открие възможност за връзка и да я подкрепя, а не да насочва усилията си към доказване на „вината“ на семейството, на неспособността му да се грижи за детето. Дори, когато е ясно, че детето няма да се върне в своето семейство, се полагат усилия то да намери своето място в родословието на семейството, да познава и припознава семейната история.

Тези насоки на работа се преоткриват в проекта на институцията, в теоретичните референции, както и във всички интервюта и наблюдения на работата на екипа. Тези усилия се аргументират с правото на всяко дете да познава своята история. Важно е да се има предвид, че детето съществува още преди своето раждане във въображението на своите родители, то принадлежи на едно разширено семейство, неговото съществуване не започва с настаня-

ването и затова е необходимо да му се помогне да разбере и да запази живи в своето мислене, в своята психика тези връзки, съществуващи или потенциални, които му позволяват да се впише, да се ситуира в родословието и да си отвори свое социално място⁶.

Настаняването на едно дете е свързано с раздяла, раздяла която трябва да се придружи и екипът на центъра възприема това придружаване като своя мисия. Става дума за придаване на смисъл за детето на това, което му се случва, за назоваване по ясен и разбираем начин на това, което се случва. Отделянето от семейството често предизвиква у детето т.нар. конфликт на лоялност, детето страда и може да възприеме настаняването си като „предателство“. Последниците могат да бъдат различни, но са по-скоро опасни за детето. Едновременно с това, семейството може да възприеме и често това се случва, отнемането на детето като дисквалификация, като свидетелство за тяхното „лошо родителстване“; за техния провал като родители. Това налага посредничеството на екипа между децата и техните родители, между децата и приемните семейства, между родителите и приемните семейства. Спецификата на настаненото в приемна грижа дете е във възможността да се впише в две семейства – в родното и в приемното. Това означава да разбере и възприеме дисфункционалността на своето семейство и едновременно с това да може да се впише в него. Споделеното разбиране на специалистите, е че въпросът за произхода е централен за всеки човек, той не може да бъде negliжиран, и в този смисъл за детето е важно да разбере и приеме своя произход, което би дало възможност да функционира социално, т.е. да изгражда връзки и с други хора, да се ситуира социално и това е ролята на приемното семейство.

2.2.2. *Подкрепа на способността за привързване*

Приемното семейство би следвало да осигури възможността за привързване, за афективно свързване при ясна ситуация на друга връзка на родственост. Според специалистите един от големите рискове на приемничеството е т.н. „тихо осиновяване“, което би могло да създаде големи проблеми, особено в периода на юношеството. И като се има предвид, че една съществена част от наставяванията са продължителни, често започват от бебешка възраст и приключават с пълнолетие, този риск съвсем не е незначителен.

„Участие в екипна среща по случай - Дете на 12 г., върнато при майка си след почти дванадесетгодишен престой при приемно семейство е поставено в сериозна конфликтна ситуация. Приемният родител, разочарован от връщането на детето при майка му, настоява, че ако тя е добра майка, ще разбере, че доброто на детето е да остане при приемното семейство. Майката, е в затруднена позиция, тя иска детето при себе си, но е благодарна на приемното семейство и възприема продължаването на връзката с момичето като връзка между дете и баба и дядо. За детето е трудно да се ориентира и се опитва да поддържа две различни роли.“

Изключително необходимо е при всеки конкретен случай ясно да се дискутират ролята и мястото на родното семейство, на приемното в мисленето и в психиката на детето.

⁶ Във Франция понятието социален работник и сборно понятие, наименованието на професиите е социален асистент и специализиран възпитател

„Участие в екипна среща по случай - Дете на пет години, настанено в приемно семейство на тримесечна възраст, поради инцидент в къщи, който не е изяснен и тъй като има смърт на дете на тази майка отново при инцидент, детето е настанено като мярка за закрила. На тригодишна възраст е върнато в семейството на родната си майка след продължителна работа с нея, при която тя е показала сериозен напредък. Майката има строг възпитателен стил, който се отличава със строги граници и правила. В приемното семейство, стилът се характеризира по-скоро с емоционална подкрепа и стимулиране на децата. На детето му е изключително трудно да се приспособи в дома на родната си майка. След двегодишна грижа за сина си заедно с двете си дъщерички, майката „връща“ детето на съдията казва, че най-доброто което може да стори за сина си е да го повери отново на същата приемна майка, тъй като очевидно тя не може да спечели любовта и привързаността му. След връщане на детето в приемното семейство, то започва да говори за родната си майка на име, спира да я нарича мама.“

2.2.3. Основната характеристика на работата на центъра е екипният подход. Детето не се настанява в приемното семейство, а се поверява на грижите на екип, който се конструира около всяко дете. Екипът се състои от т.н. референт, фамилен асистент, специализиран възпитател по ранно детство, психолог, представител на службата по защита на детството и майчинството.

Референтите са водещи случаи на деца, като всеки от тях води по 10-12 случая. Воденето на случая означава всъщност водене на екип от специалисти по конкретния случай. Референтът е ръководител на екипа, обикновено е с образование на социален работник (социален асистент или специализиран възпитател). Той е отговорен за цялостната работа на екипа с детето и със семейството. Определянето на референта най-често става по негово желание, след представяне на случая на екипна среща. Разчита се на това, нещо в историята на детето, случая да провокира желанието на референта, предполага се, че проявата на такова желание включва лична мотивация за работа. По отношение на детето той организира наблюдението и проучването като първи етап на работа, изготвянето на синтез и индивидуален проект за работа, но те са дело на целия екип, според неговите компетенции. Той е отговорен за гарантиране на правата на детето при изготвянето и реализирането на проекта, в този смисъл той наблюдава и работата на останалите членове, особено на фамилния асистент и на цялото приемно семейство. Наблюдението се извършва по-скоро чрез подкрепа и партньорство, отколкото чрез контрол. Една от заявките, например на референт към психолог беше за подкрепа и консултиране как да преодолее нагласата у фамилния асистент към него като към „шеф“, който контролира и да постигне отношения на партньорство и подкрепа. Референтът поема голяма част от отговорностите за детето свързани с училище, с неговата професионална ориентация. Центърът предлага училищна подкрепа, по-скоро индивидуална на децата, които имат трудности в училище.

„Интервю с учител, провеждащ училищна подкрепа – подкрепата е индивидуална, в зависимост от нуждите на децата. Тази година за първи път имаме дете, кое-

то се готви за „големите училища“⁷, и ще е включено в подготвителните класове и ще има нужда от сериозна подкрепа.“

Референтът има важна роля в подготовката на юношите за самостоятелен живот и избора им на професия. Често настанените деца не могат да продължат самостоятелно след навършване на 18 години и тогава на помощ идва специална програма, която се нарича „Млад-възрастен“ и която позволява удължаване на периода на настаняване и подкрепа до 21 годишна възраст.

„Включено наблюдение - на среща с юноша, който ще навърши 18 години след няколко месеца. В срещата участват младежът, приемното семейство и референтът. Младежът е израснал в това семейство от пет месечна възраст. На срещата референтът обяснява какво се случва след навършване на 18 годишна възраст и възможностите за продължаване на подкрепата. Тази възможност зависи от желанието на младежа, което той трябва да декларира в молба и в поемането на отговорности за продължаване на образованието, търсене на работа, повишаване на социалните и житейски умения. Приемното семейство изразява своето съгласие при определени условия, които очевидно не се харесват много на младежа, тъй като изискват продължаване на спазване на вечерно време, на обаждане при закъснение и пр. Референтът отразява постигнатото от младежа, включително и постоянната връзка с родната майка. Младежът репликира, че това се дължи на факта, че той я посещава, а не тя него. Юношата изглежда объркан, не може напълно да си представи какво го очаква, ако трябва сам да се грижи за себе си и когато това се обсъжда, той изглежда решен да поиска сключване на договор за продължаване на настаняването. Когато се говори за спазване на правила изглежда силно разколебан. След сериозно обясняване и обсъждане на ситуацията младежът получава време да обмисли решението си.“

Всеки референт има референт „реле“, който е част от екипа. Този специалист е основен референт на други случаи, но по отношение на някои е „реле“, което като понятие предполага връзка, заместване, включване. Функциите на този специалист са почти същите като на референта, често той е референт на другите деца, настанени при същия приемен родител или на брат или сестра на детето, ако има такива и са настанени в друго приемно семейство. Основната идея е да има втори специалист, който е в течение на целия случай и когото и детето и фамилният асистент, и родителите познават. Когато се наложи той замества референта на случая

Фамилните асистенти имат за мисия да осигурят на детето житейски баланс, като осигуряват подходящи условия, зачитат правото му на интимност и уединение, подкрепят го и работят за вписване в семейството, съдействат за неговото развитие, идентификация и осигуряване на емоционални опори. Важна тяхна задача е да съдействат у детето да се изгражда позитивен образ на неговото родно семейство. Техният подбор се определя въз основа на нуждите на детето, неговия профил и профильт на жела-

⁷ Във Франция влизането във висшите т.н., „Les Grandes ecoles“, за разлика от влизането в университетите, е с изключително сериозни изпити. Подготовката за тях се извършва в „подготвителни класове“, в които се включват отличниците от средните училища. Тя трае две години и се признава за две години от университетското учене.

нията и възможностите на семейството. Настаняването на дете е процес с продължителна подготовка, с изключение на спешните случаи. Фамилните асистенти са част от институционалния екип, участват в различни срещи на екипите, участват в създаването на институционалния проект. Центърът полага сериозни усилия по определянето на всеки семеен асистент като част от един екип по конкретния случай на дете. Всеки фамилен асистент има също „реле“. Ако той има някаква връзка с детето е за предпочитане при избора му. Фамилният асистент „реле“ играе роля на близък човек, у когото детето може да отиде за уикенда веднъж в месеца (което ще позволи почивка и на приемното семейство), и през ваканциите или ако възникне проблем в приемното семейство.

Психолозите са изключително важна част на екипа, при назначаването им има сериозни изисквания за подготовка, опит и по-скоро психоаналитична ориентация, което е обяснимо като се имат предвид общите теоретични референции на институцията, а и изобщо на концепцията за приемната грижа във Франция. Тяхната работа се реализира на няколко нива:

- институционално ниво, на което психозите осигуряват своята консултация по отношение на поставени от членовете на екипа въпроси, интерпретация на трудностите, които се обсъждат по отношение на конкретен случай, интерпретация и назоваване на случващите се взаимоотношения, което подпомага общата ориентация и вземането на решения. Важна тяхна роля на институционално ниво е участието им в комисиите по подбор на фамилни асистенти, както и комисиите за прием на деца.
- клинична работа, която включва подкрепа на фамилните асистенти по тяхна заявка, но по отношение на ролята им на приемни родители, не изобщо. Става дума за посрещане на техните оплаквания, но едновременно с това и да им помогнат да разберат, да разпознаят в поведението на децата страданието, или възрастовите прояви и пр.; беседи с децата, които не са в пространството на психотерапията, а са по-скоро подготвителни, ако е необходимо за насочване на ползване на такива услуги от специализирани центрове; участие в „медиатизирани свиждания“, като ролята им тук е да подкрепят символизирането на отношенията, да помогнат за казването, назоваването на трудните неща; беседи с родителите, които често се провеждат преди свижданията и подпомагат даването на смисъл на тези срещи.

„Интервю с психолог - На свиждане например казвам на детето – твоята майка е тъжна, защото не може да те вземе при себе си, но тя много се радва да види, че растеш, че твоята „тата“ се грижи толкова добре за тебе. Или – виж, ти победи мама на тази игра на карти и на нея и е много трудно, защото не обича да губи. Казвам на глас това, което виждам и така помагам да се кажат трудните неща. Важно е да се казва истината на детето, и на родителя“.

Клиничната работа на психолозите намира израз и във воденето на групи, най-често на т.н. групи за споделяне (groupe de parole).

„Включено наблюдение - Групата за споделяне се събира веднъж седмично, тя е отворена и е с продължителност 90 минути. Темите се избират от участниците и са от

областта на тяхното взаимодействие с децата, секипа на центъра. На тази сесия всяка жена си припомня първото настаняване на дете, чувствата, които е изпитала, трудностите, които е срещнала. Една от майките си спомня първото настанено дете, което „отказвало“ да се привърже, не разговаряло, изпадало в кризи. Спомня си чувството на вина, на отчаяние, че не може да се справи след извеждане на детето. Смятала, че вероятно не е способна да бъде приемен родител. Второто настаняване се получило; получила се връзка с детето, преодоляла съмненията постепенно, помогнало и това, че се оказало, че при първото дете имало трудности, които правели приемната грижа неподходяща за него. Друга майка си спомня как при първото настанено дете, всяка седмица на посещение идвала голяма група роднини, често сменящи се, което я притеснявало сериозно“.

Специализираните по детство **възпитатели** имат задълбочена подготовка в областта на психологията, педагогиката, педиатрията на възрастовата група от 0-7 години. Тяхната роля в екипа е да наблюдават развитието на детето, да консултират екипа за това развитие, като подпомагат разбирането на значението на детското поведение и вземането на различни решения. Те например дават своето становище и при получаване на агреман за фамилен асистент, като се произнасят по адекватността на пространството в къщата и начинът, по който е организирано и мебелирано за грижата за малки деца. Те споделят, че откриват значението на своята работа и в преодоляването на тенденцията у различните специалисти към обяснение на всичко, което се случва с факта, че това е „настанено дете“ и да извеждат на преден план познанията за реакциите на децата, като напълно съответни на тяхната възраст.

„ При всяка среща със своята майка, дете на три години плаче за приемната си майка. В екипа се появява теза, че детето плаче от своята родна майка, което изисква определени намеси или заключения. Специализираната възпитателка подчертава, че всяко дете на тази възраст плаче за човека, който най-често се грижи за него, което не означава, че плачът му е насочен към друг човек. Изобщо много често има тенденция проявите на детето да се обясняват, защото то е настанено, а ние казваме: не, това се случва често при децата от тази възраст“.

Специализираните възпитатели помагат също на приемното семейство, често го посещават, наблюдават заедно развитието на детето, коментират възпитателните подходи, нуждите на детето. Приемното семейство и по своя инициатива може да потърси консултация и подкрепа. Специализираните възпитатели участват в провеждането на посещенията или свижданията на родното семейство с детето, като наблюдават, оказват подкрепа, анимират срещата. Те участват също в повечето от т.н. „медиатизирани свиждания“ между детето и родното семейство заедно с психолозите. В техните компетенции също е организирането на ваканциите на децата. Интересно е, че посещенията на биологичните родители, срещите им с децата се извършват само в центъра или навън, никога в дома на приемното семейство.

(пълният текст на публикацията можете да прочетете на адрес <http://resiliencebg.com/indexbg.php?pageid=34>)

Национален ресурсен център по приемна грижа

Базово обучение:

Модул: Въведение в приемната грижа

Целта на този модул е да бъде разяснена ролята на обучението в процеса на одобрение на кандидатите за приемни родители. Дава знания за същността на приемната грижа.

Модул: Връзки и раздели

Целите на обучителния модул са да се формират основни познания за механизмите, по които детето изгражда връзки и преживява раздели; да се формира и развие чувствителност към проявите на душевно страдание на детето; да се обясни смисъла от внимателното наблюдение на поведението и проявите на детето; да се представят някои подходи на работа, подходящи за деца, които са преживели ранни загуби и раздели; да се дадат познания за агресивността и нейните корени; да се сравнят и изяснят понятията агресивност и насилие; да се запознаят участниците с психологични особености на децата, преживели насилие и да се формират познания и нагласи за адекватно поведение за справяне с проявите на агресивност и самонараняване.

Модул: Посрещане на детето

Модулът дава знания за подготовката за посрещане и „напасването“ на детето и приемното семейство. Познания на семейството като система и психология на семейството. Познание на приемното семейство през погледа на системния подход и мястото, което „отварят“ за детето. История на живота на детето. Разпознаване ефекта от загубата и раздялата върху поведението и чувствата на детето. Познание на мултикултурния контекст, в който се извършва оказването на помощ.

Модул: Подкрепа на позитивното поведение

Този модул дава знания за стиловете на родителстване и последиците, които имат върху детето; умения за разграничаване на базисните от ситуативно определените причини за поведението на детето; знания за многофакторната обусловеност на детското поведение; Познания за различни позитивни методи на възпитание. Модулът дава възможност за саморефлексия върху своя опит и преживявания.

Модул: Осигуряване на сигурност и безопасност на децата

Целта на модула е да се насочи вниманието на кандидатите за приемни родители към най-често срещаните битови и други инциденти с деца в ежедневието в различните възрасти; да се формират нагласи и умения за вземане на предпазни мерки и предотвратяване на битови инциденти; да се формират умения за реагиране в ситуации на спешност и оказване на първа помощ.

Модул: Професионализация

Модулът засяга теми като: Как да потърся помощ? Знания и умения (нагласи) за рефлексивен анализ на професионалната практика. Оценка на нуждите и планиране на грижите за детето. Знания и умения за работа в екип. Участие в супервизия и интервизия. Психологически, етнологически и социологически познания за интеркултурността. Правила на етичния кодекс. Връзката на детето с биологичното семейство.

Специализирано обучение:

Модул: Ранно и предучилищно детство

Модулът дава знания за особеностите на ранното детство, сигналите, състоянията и потребностите на малкото дете, и ролята на външната среда за физическото и емоционалното му развитие.

Модул: Пубертет и юношество

Целта на този модул е да представи характерните особености на пубертета и неговата функция като входна врата към юношеството. Да се разясни отражението на промените в тялото на тийнейджъра върху начина, по който се възприема и начина, по който го възприемат родителите. Да се обяснят основните задачи на юношеството. Да се разяснят затрудненията на съвременния юноша, които произтичат от промените в модерното общество. Да се развие чувствителност към заявката за уважение на юношата, като условие за подготовката му за самостоятелен живот.

Модул: Приемна грижа за деца с увреждане

Модулът дава знания за видовете увреждания и какво изискват те от приемните родители по начин, който да помогне на кандидатите при взимане на решение дали желаят да приемат дете с увреждане. Целта на модула е да се представи информация за това каква подкрепа и ръководство могат да получат във връзка с това. Да се формират положителни нагласи към децата с увреждания.

Поддържащо обучение:

Модул: Консултиране на приемни семейства

Целта на модула е да представи същността на консултирането като специфичен метод за подкрепа на приемни родители. Модулът представя основните етапи и техники при консултирането.

Ресурсният център може да разработи и предостави обучителни модули по теми в социалната сфера, заявени от вас.

За контакти и заявка: resourcecentre@sapibg.org